

Pârvu Boerescu

**PROPUNERI ȘI ARGUMENTE PENTRU REVIZUIREA UNOR
ETIMOLOGII DIN DEX / DLR / DEXI (II)**

FLEÁNDURĂ (Var. *fleandără*, *fleandră*) – Formație expresivă autohtonă (**fledula* < **fleda*) cu suf. -ură și cu -n- epentetic, cf. alb. **fletē** „foaie, frunză”; cf. germ. **fledern** „a fâlfâi” (v. și germ. **Flatschen** „cârpă, zdreanță”); cf. der. *flenderi* „îmbrăcăminte largă și *subțire* ca o foaie de ceapă” (cf. I. Iordan, BPh, II, 1935, 167, Ciorănescu, 3427); (Boerescu, LR, 2000/2, 197–201). Săs. *flander* „zdrențuit” (DA) provine din română. Pentru germ. *fländrisch*, vezi *felendreş*.

Fleánță – Formație expresivă autohtonă (**fleta*, **fletia*), cu -n- epentetic, cf. treanță, zdreanță etc., cf. alb. **fletē** „foaie, frunză”; cf. *fleandură* (Boerescu, LR, 2000/2, 201–202). Sau, mai puțin probabil, din *fl(eandură)* + *(tr)eanță*. Nu pare să aibă vreo legătură semantică cu *flet*, *fleață*.

FLÚIER – Formație expresivă autohtonă (Ciorănescu, 3436; cf. I. Iordan, BPh, II, 177). Cf. alb. *flo(j)ére* „fluier” (Brâncuș, VA, 75), împrumutat din română (Orel, AED, 100) și neînregistrat în dicționarele limbii albaneze literare. Doar alb. *fyell* „fluier” este autohton în albaneză.

FRĂMÂNTÁ – Lat. *fragmentare (< *fragmentum*) și (+) lat. *frementare (< *fermentare*), devenite omonime în română, având sensurile intersectate (Iulia Mărgărit, ISE, 203–216; ~ CES, 107–108).

FRÂNGHIE¹ – Lat. pop. *fringula < *frimbia (= *fimbria*) + cingula (A. Avram, PE, 107–117). Lat. *cingula* > lat. pop. *cingla, cf. CDDE, 350.

FUMURÍU – Fumur (< lat. **fumulus*)¹ + suf. -iu (Pușcariu, EW, 671; CDDE, 676, ap. Loșonți, CIE, 147) sau, mult mai puțin probabil, **Fum** + suf. -uriu, după *alburiu* (< alb, cf. *alboare*), *auriu* (< *aur*), *neguriu* (< *negură*). Celelalte derivări propuse pentru comparație în DEXI nu au relevanță.

Gánce – Vezi infra, după **ZGÁNCĂ**.

GÁRDINÁ – Cf. alb. *gardhē*, *gardhēn* „idem” (Russu, ER, 314; Brâncuș, VA, 140). Compararea cu germ. *Gargel* „idem” implică evidente dificultăți fonetice.

GÂDILÁ (Var. *gâdili* etc.) – Formație expresivă autohtonă, consonantism comun cu bulgara, albaneza, neogreaca (dial.) din Brusa (Asia Mică); cf. Ciorănescu, DER, 3752. Din gâdi(-gâdi) repeatat, însoțit de gestul gâdilării sub bărbie,

¹ Lat. *fumulus*, fără asterisc în DA.

„alintare în relația cu bebelușii” + suf. expr. *-la* (cf. lat. *titillo*, *-āre* „a gâdila”) sau suf. *-li* (cf. Graur, BL, IV, 1936, p. 90–97); (P.B., cf. Boerescu, LR, 2002/1–3, 42–45).

GÂNGURÍ (Var. *gunguni*, *gunguri*) – Formatie onomatopeică autohtonă, comună cu albaneza. Cf. onom. *(a-)gâ-gu*, *gu-gu-* (copii sugari sau porumbei); cf. alb. *guguron* „a gânguri, a ugui”. Pentru prezența lui *-n-*, vezi A. Avram, PE, 172 (Boerescu, LR, 2002/1–3, 45).

GHEÁTĂ (*Bani-*) – Cf. it. *paga* „plată” și *pago* (in contanti) „plătesc” (în numerar); cf. ngr. *págos* „gheată”. Cuvântul italian *paga* (vezi și *spagă* „mită”) a circulat probabil în Principate, împreună cu alți termeni comerciali, de exemplu it. *conto*, *franco*, *porto* etc., fiind echivalat din neștiință cu ngr. *págo(s)* „gheată” și tradus ca atare, în mediul negustoresc bilingv româno-fanariot de la începutul secolului al XIX-lea. (P.B.)

GLÚGĂ (Var. *clucă*, *glucă*) – Lat. cūc(ū)lla, cu metateză. Cele mai numeroase și mai bine cunoscute exemple relativ similare de metateză sunt lat. **clagum* < *coag(u)lum* (cheag), **clinga* < *cing(u)la* (chingă), **cloca* < *cochlea* (ghioacă, ghioc), **glibbus* < **gibb(u)lus* (gheb), cu evoluția normală a grupurilor lat. *cl-* și *gl-*. Fiind însă vorba de un alt grup consonantic latin, anume *cll-*, cu *l* forte, din *cuculla* > **cuclla* > **clluca*, este evident că *ll* forte (velar), urmat de *ú*, nu putea fi palatalizat, *cll-* latin păstrându-se astfel, în acest caz atipic, nealterat. Sonorizarea succesivă și târzie a ocluzivelor velare se poate datora unei tendințe interne a limbii române (v. a *agăța*) sau/și influenței germ. m. *Gugele* și săs. *gugəl*. Bg. *gugla*, magh. *gluga* etc. (cf. Nestorescu, CE, 56–58) sunt împrumuturi din română. (P.B.)

GORGÁN – Probabil din cum. quryan, cf. rus. *korgan/ kurgan*, cf. pers. *gorkhānah* (Ciorănescu, 3839; Drimba, CE, 297; Suciu, CRT, 216, Boerescu, LR, 2008/4, 455). Teoretic, nu poate fi un vechi cuvânt iranic/ scitic, în ciuda mărturiilor arheologice, din cauza păstrării finalei *-án*, greu interpretabilă ca posibil reflex al unui *-ann(-a/-o)* preroman.

GRÁPĂ – Cf. it. *grappa* „gheară, cârlig, rangă” (M. Iliescu, SCL, 1977/2, 185), cf. alb. *grep* (și v. alb. pl. **grapē*) „cârlig, undiță” (Brâncuș, VA, 82).

GUDURÁ (*a se*) – Din *gudă* „cătea” + suf. *-ura*, cf. *gudărie* (înv.) „lingușire” (Laura Vasiliu, FCLR, III, 40; cf. Ciorănescu, 3916) Vezi și Giuglea, CRR, 97. Comparația cu alb. *gudulis* „a gâdila” (DA, DEXI) nu se justifică din punct de vedere semantic (v. supra, *a gâdila*), iar lat. *gaudēre*, cf. i.-e. **gāu-* „a se bucura” este prea depărtat din punct de vedere fonetic. Gr. Brâncuș (VA) nu înregistrează verbul *a gudura* printre cuvintele autohtone. Cf. Russu, ER, 328.

GUGÚŞ – Formatie onomatopeică autohtonă. Din onom. *gu-gu* + suf. *-ús*, cf. *bărbaťuš*, *greluš*, *piťiguš*, *piťimpărătuš* etc.; cf. alb. *guguče*. Bg. *guguška* pare să fi fost influențat de română (P.B., cf. Boerescu, LR, 2002/1–3, 45–46).

- GUGUŞTIÚC** (Var. *gugusciucă*, *gugușciucă*, *guguștiugă*) – Formatie onomatopeică autohtonă, comună cu bulgara și albaneza. Cf. bg. *gugusčuk*, *guguštuk*; alb. *gugufútú*. Numele uzual al păsării în limbile bulgară și sârbă este *gugutka*. Cf. ar. *gugufcă* și *gugufce* < alb. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 45–46).
- GUZGÁN** – Din guz (< magh.), influențat probabil de (cf.) cum. (**syč**)**qan** „șoarece”, cf. c h i ṫ c a n (P.B.).
- HABÁR** – Din tc. (inv.) **habar** (lit. *haber*); cf. cum. h a b a r (P.B.).
- HAHALÉRĂ** – Din ngr. **háhas** „prost(ănac)” și **léra** (fig.) „lichea” (Bogrea, DR, I, 277; DEXI; cf. Boerescu, LR, 2006/3–4, 133–138, LR, 2008/2, 126–128).
- HĂLĂCIÚGĂ** – Din halângă + hăciugă (Avram, NCE, 118).
- HOÁRDĂ** (Var. *oardă*) – Cf. cum. **tăt. o r d a**; cf. **pol. h o r d a**, rus. *o r d a*; fr. *h o r d e*.
- Hobáie** (Var. *obaie*. S. Trans.) – Din cum. **oba** „idem”, cf. (*h*)*odaie*, cf. (*h*)*oină* (*Codex Comanicus*, ed. Kuun, 88: „**convallis**”; Grønbech, KW, 173: „*Hügel*”[?]). Vezi și Loșonți, CIE, 107–109, s.v. *hodaie* (P.B., cf. Boerescu, LR, 2008/4, 443, 455).
- Hobán²** (AG, VL) – Din cum. **oba** „idem” + suf. **-án**, cf. *hobaie*. Cf. Maria Dobre, *Elemente de terminologie geografică populară din Oltenia*, în LR, XXXIX, 5–6, 1990, 391–393. (P.B.).
- HOBÂC** – Din cum. ***obuq**, cf. cum. **oba**, cu schimbare de sufix; cf. tc. **h o b r u k** „(geogr.) pâlnie”. Cf. *h o b a i e*, *h o b a n*, *h o a b ā*, *h o a g ā*, *h o a n c ā*², cu sensuri intersectate prin contaminare. Nu are legătură cu *hop*, cf. Pascu, SR, 334, și nici cu *hodâc*, cf. Ciorănescu, 4142. (P.B.).
- HOINÁR** – Din cum. **ovnar** „care joacă/ aleargă (mereu)”, cf. (*h*)*oină* (Drimba, CE, 302; Suciu, CRT, 223) sau (puțin probabil) din **hoină** (= *oină*) + suf. **-ar**.
- Iúrt** (Reg. „grup de case, parte a satului”) – Din cum. **yurt** „mansio”, „casă” (*Codex Comanicus*, ed. Drimba, 17r/14, p. 56; Grønbech, KW 129); cf. tc. *yurt* „patrie, cămin, ținut”. V. și *iurtă* < rus. *iurta* (Boerescu, LR, 2008/4, 443).
- JĂRAGÁI** – Din jegărai(e), cf. *jar* (S. Pușcariu, DR, III, 380; Iulia Mărgărit, ISE, 115–116).
- JUPÂN** (Var. inv. cu rotacism: *giupăr*) – Probabil din dac. ***diupanus** „domn(itor), stăpân”), cf. *Diurpaneus*, *Diupaneos*, nume atribuit regilor dacii Duras și Decebal. Evoluția fonetică este normală (cf. Ciorănescu, 4653). Etimologia sl. *jupanū* (DEXI etc.) este inacceptabilă din motive fonetice (sl. *j* > r. *g* [?!]; sl. *-an* > r. *-ăr*, *-ân* [?!]). Vezi și E. Petrovici, RRL, XI, 1966, 1, 316–317: sl. *ju-* > lat. **dun.** *giu-*, o evoluție nefirească și improbabilă. Soluția dacică nu exclude posibilitatea reamenajării ulterioare a sensurilor lui *giupân*, după sl. *jupanū*. Vezi și Giuglea, DR. III, 609: cuvânt autohton, cf. gr. *gýpē* „casă, bordej” (cf. lat. *dominus* „domn” < *domus* „casă”); Philippide, OR, II, 15.
- Lahaniu** – Cf. tc. *lahana* și cum. *layan* (< gr. *láhanon* „varză”) (P.B.).
- LEPĂDÁ** – Probabil lat. pop. ***lepidāre** „a coji, a năpârli, a avorta” (< lat. *lepis*, *-idis* „solzi etc.”), cf. v. gr. *lépō* „a curăța ceva de coajă, de solzi, de piele” (Drăganu, DR, VI, 295–299; DA, II/III, 162; Graur, ER, 110; Sala, IELR,

124), contaminat cu (+) lat. **lapidare** „a arunca (cu pietre)” (LexB). Cf. adj. it. reg. **toscan** (*uovo*) *lāpido* = r. reg. (*ou*) *lăpădat* (ouat prematur, fără găoace, doar cu pielită), v. Cortelazzo–Marcato, DIDE, 245 (cf. LEI), cu etimologia greșită: lat. (< gr.) *apalus* „(ou) moale”. (P.B.)

LÉSPEDA – Cf. lat. **lapidem** (*lapis, -dis*) „piatră (funerară/ placă de marmură)”, cf. gr. **lepis, -ídos** „solz, lamă” (DLR, s.n.); cf. gr. *lépos* „coajă”; cf. gr. **lispos/ lissós** „neted” (aplatisat, tocit)” (Diculescu, DR, IV, 490); cf. fr. *lisso*, sp. *iso* „neted” etc. Cf. *lăspădaie, a (se) lespezi (de foame), lespezueie*. Cuvânt autohton, după Pușcariu, DR, X, 293 și Russu, ER, 340. Pentru problema lui -s-, vezi *pic(ui)* și *pisc*, *rotocol* și *rostogol*, *vicol* și *viscol* etc.

LÉU¹ – Lat. **leo** (M. Sala, LR, 1992/1–2, 79–84 și ACR, I, 166; A. Avram, PE, 123).

LÉU² – Din **leu¹**, după imaginea leului heraldic **de pe reversul monedei Löwentaler** din Țările de Jos – sec. XVI (P.B.). Comparația cu tc. *arslanlı* sau germ. (*Löwen*)taler este practic inutilă. Posesorii autohtonii ai monedei au folosit încă de la început numele ei românesc, *leu*, în cunoștință de cauză sau, cel mult, ca urmare a unei explicații în limba română.

LÍOTĂ – Etimologia nesigură. Pentru bg., sb. *līhota* „răutate, ură”; pol. *lichota* „ghinion”, vezi Nestorescu, DVCR, 72. Dacă am prefera soluția **liu[de] + [ce]lătă** > var. *lioată* (P.B.), mutarea accentului rămâne totuși neexplicată în *līotă, léoată, léotă*; cf. *láie* (< ucr.) și *láiotă*. Comparația doar cu (cf.) **medio-germ. liute** „oameni” (Tiktin, DRG; DA și DLR) pare să nu fie suficientă.

MAIDÁN – Din cum., tăt., tc. (înv.) **maydan** (tc. lit. m e y d a n) (P.B.).

MAL – Cuvânt **dacic: *maluo(m), pl. malua** > lat. dun. ***mallum, -ora** „mal, râpă”. Cf. *Dacia Maluensis* vs. *Dacia Ripensis* și n. topic *Malua* „Malurile/ *Râpile”. Cf. *leton. mala* „mal, târm” (Orel, AED, 243). [Alb. **mal** „unte, deal” este doar iliric, cf. n. topic ant. *Dimallum*, cf. alb. *Dimale* „Doi munți” (Brâncuș, VA, 90)]. Disimilarea lui *m-* din lat. *malua* (> *nalbă*) s-ar putea datora, parțial, și concurenței lui ***malyo**, cu pl. *malua* (P.B.).

MÁRE – Lat. **marem** (*mas, maris*) „bărbătesc, curajos”, apropiat semantic de lat. *maiores* „cei mari (în vîrstă, în toată firea)”, cf. *mares homines* „bărbăți”, *mares* „băieți” (Guțu, DL–R). Vezi și Sala, IER, 163–164. Ipoteza originii autohtone a adj. *mare* este problematică. Comparația cu PAlb. ***madza** „mare” (Orel, AED, 240) sau PAlb. ***maze** (după Gr. Brâncuș) prezintă dificultăți fonetice insurmontabile, iar alb. (dial.) *i mallē*, dat ca intermedian de Vl. Orel, este o formă târzie, cf. Brâncuș, VA, 93. Urmele vechi celtice nu pot fi nici ele excluse, din principiu, pentru că există dovezi certe ale unei puternice migrații a celților în Dacia și la Dunărea inferioară (v. DIVR, 145–150), dar etimologia: *mare*, cf. v. irl. *mār*, gal. *-māros* „mare” (v. Russu, ER, 345), fără alt sprijin, rămâne o simplă speculație (Densusianu, ILR, I, 38).

MARÚLĂ – Din tc. (cf. cum.) marul (< ngr. *marúli*). (P.B.)

MĀLÁI – Probabil lat. pop. *milialia < miliūm „mei” (A. Avram, PE, 118) + lat. dun. *mella(lia) (< tr.- dac. *mel(y)a, „făină de mei”, cf. alb. *miell* „făină” < PAlb **melwa*, cf. germ. *Mehl* „făină” < PGerm. **melyo*, cf. i.-e. **mel-* „a pisa” (Orel, AED, 265; Pokorny, IEW, 716); cf alb. *mel* (< lat.?), bret. *mell* și gr. *μελίνη* „mei”. Coincidența cu hitt. *ma-al-la-i* „zdrobit, sfărâmat” nu are relevanță. Tr.-dac. *-l(y)- > lat. dun. *-ll- (intervocalic), cf. *mal*. (P.B.)

MÂNZ, -Ā – Lat. pop. *mandius, -ia „pui care suge, al iepei, al vacii etc.” (< ilir.)

(Pușcariu, EW, 1092; REW³, 5289; Loșonți, SSE, 76–79; cf. Brâncuș, VA, 97–100). Cuvânt iliric intrat destul de timpuriu în latină sub această formă², înlocuind (din sec. II–III) în Romania orientală, cu sensul restrâns de „pui al iepei”, pe *equulus* (**equuleus*) (> **iēpur!*, **iepūi!*), pe *vitulus* devenit **vituleus* (care a evoluat semantic spre *vātūi*) și pe *puiantru*, cf. it. *pulendro*. În Dacia a staționat unitatea de cavalerie *ala Illyricorum, cohors III Delmatarum* (DIVR, 342). Derivatul *mânzare* a fost creat în latină, cf. *cārare*, *cășare*, *pătrare* (Pascu, SR, 89), inițial ca adjecțiv (Loșonți, SSE, 78). Cf. alb. *mēz*, gheg. *māz*, *māzi*, tosc. *mēs*, *mēzi* „mânzul iepei”; cf. it. *manzo* „vițel etc.” (inițial:) „mânzul vacii”; în prezent, parțial sinonim cu *vitello*. Vezi și Orel, AED, 265: PAlb. **mandja* (**mandjo*, cf. Çabej, InILA, 152), autohton în albaneză. *Mânz* poate fi numit „cuvânt autohton” numai dacă acceptăm că ilirii sunt și ei autohtoni pe teritoriul de formare a limbii române. (P.B.)

MÂNZARE – Lat. pop. (ovis) *mandiaria „(oiae) care a fătat” → „oiae (reg., și capră) cu lapte”. V. *mânz* (Loșonți, SSE, 78). *Mēzore* „idem” este un derivat pe teren albanez, din alb. *mēzōj* „a pune vițelul să sugă” (Brâncuș, VA, 98).

MÂNZAT – Lat. dun. *mandzatu „care a supt” < *mandzare „a suge la uger” < ilir., cf. alb. *mēnd* „(despre animale) a suge etc.”. În latina dunăreană (sec. IV–V) și în română comună *mânzat* s-a specializat ca „vițel care a supt” → „vițel întărcat” → „carne de vițel sau de animal Tânăr”. Cf. alb. *mēzat* „vițel (și al bivaliței) până la trei ani”; cf. it. *manzo* „vițel etc.” Pornind de la observația lui Gr. Brâncuș (VA, 98), că „în albaneză un asemenea derivat nu este posibil”, cred că alb. *mēzat* poate fi mai curând un împrumut de dată latină din lat. dun. **mandzatu* (cf. lat. *fossatum* > alb. *fshat* „sat” etc.), decât un împrumut din aromână. (P.B.)

MÂNZATĂ (Oaie sau vacă) – Lat. (ovis / vacca) *mandiata, „vacă sau oaie care a fătat” (→ și are lapte) cf. *mânz*, *mânzare* (Loșonți, SSE, 78). Etimologia diferită pentru *mânzat* și *mânzată* se explică prin cronologie. (P.B.)

² Înănd seama de vocalismul formelor italice, sarde etc. Un prototip **mendiu/ mendzu*, cf. messap. *Juppiter Menzana* (ap. Festus) sau trac. *Mezenai* (Poghirc, nota 323, ap. Çabej, InILA, 193) nu este necesar, deoarece forma veche albaneză era *manz* (E. Çabej, InILA, 138), la Buzuku fiind atestat și *mangu i sutēsē* „puiul ciutei”, o variantă neexplicată (*ibid.* 96).

MÉRGE – Lat. *mergēre* „a se scufunda”, influențat semantic de (cf.) lat. *meāre* „a merge, a se mișca, a trece dintr-un loc într-altul” (Mujdei – Van Hecke, SCL, 1997, 285–293) și lat. *pergēre* „a merge (mai departe), a porni” (Laurian, *Tentamen*, 228); cf. REW, 5525, ap. Graur, AER, 60. Vezi și lat. „*immargebam*” (Daicoviciu, DR, V, 477; Hamp, SCL, 1976/1, 73). Soluția sugerată de Al. Graur, comparația cu fr. *marcher*, după modelul (*in*)*fige* ~ fr. *ficher* este contrazisă de DEHF: *ficher* < lat. pop. **figicāre* și nu direct din lat. *figere*. (P.B.)

MIEL – Lat. *agnellus*. Posibila influență fonetică a unui paronim autohton (**melo* „animal mic”) asupra consoanei inițiale (cf. M.-M. Rădulescu, ap. A. Avram, PE, 83) nu este suficientă pentru a explica cazul similar al lui *m*, în *miță* (< lat. **agnīcia*). Alb. *mjetë* „resturi de lână etc.”, care ar putea fi luat ca termen de comparație pentru r. *miță*, nu pare să fie un cuvânt vechi autohton în albaneză, fiind derivat fie din gr. *mítos* „fir de lână” (Orel, AED, 270), fie din alb. *jet* „a rămâne”, cu prefixul *m-* (E. Çabej, *St. gj.*, I, 352). (P.B.)

MÍRE – Lat. *miles*. Nu este nevoie de comparația cu i.-e. **merio* „om Tânăr” (Russu, ER, 355), deoarece sensul de „soldat”→„tânăr” (în opozitie cu *veteranus* „veteran”→„bătrân”) este atestat în colinde (Magdalena Vulpe, LR, 1997/1–3, 219–222; M. Sala, IER, 164). Comparația din DEX cu adj. alb. (*i, e*) *mirē* „bun, frumos, just” (< PALb. **mira*) este total inoperantă. Dacă a existat un dublet autohton, acesta ar putea fi c o m p a r a t u v. gr. *meīrax*, **meīrissa* „june, -ă” (cf. Diculescu, DR, IV, 492); cf. ar. *māireasă* (în aromână nu s-a păstrat forma de masculin). Vezi și lat. *mīrificāre* „a glorifica” (Vulgata, ap. Guțu, DL-R); sl. (< gr.) *miro* „mir” (*a mirui* „a unge cu mir”). (P.B.)

MOLÍD (Var. *molift*, *molidv*, *moliv* etc.; ar. *muliftu*) – Cf. (n)gr. *mólyvdos* „plumb”, gr. *mólýbdeos* „de plumb” (SDEM, 263), cf. sin. *brad-negru*. Nu pare să fie un cuvânt străvechi (vezi *-li-* păstrat nemodificat! etc.). Din această cauză, comparația cu alb. *molikē* „brad argintiu” (< sl. **moldika* „copac Tânăr și înalt”, cf. bg., srb. *mladika* [?!], v. Orel, AED, 272) sau cu srb. *molika* „pinus peuce, pinus leucodermis” și bg. *молýка* „ienupăr” (Skok, ER, II, 451) nu pare a fi deosebit de relevantă. (P.B.)

MORMÁN – Din *gorgan* + *morm(ânt)*, inițial: „morman (grămadă de pământ, de pietre etc.) în formă de movilă, peste un mormânt”. V. și Scriban, 833.

MOVÍLĂ – Din v. sl. *mogyla*, ucr. *mohyla* (DEXI; cf. A. Avram, PE, 84–92).

NÁUT – Din tc. *nohut*, bg. *nahut*, *nohut*, cf. cum. n o χ u t.

Noi² (S. n. reg. „rouă, picăturile de apă aruncate de roata morii etc.”) – Din sl. **lojь* „orice lichid” (*l- > n-*, după *noian*), cf. alb. *llohē* „lapoviță abundantă etc.” < sl. **lojь* (Orel, AED, 238). (P.B.)

NOIÁN (Var. *loian*) – Din sl. **lojь* „orice lichid (în mare cantitate)” + suf. *-an* (O. Densusianu, GS, III, 1928, 431), *l > n* prin asimilare regresivă.

Comparația cu alb. *ujanë* „ocean” <*ujë* „apă” (Hasdeu, CB; DEXI) nu are rost (cf. Russu, ER, 368; Brâncuș, VA, 106), deoarece alb. *ujanë* este un neologism creat de filologul G. de Rada, în secolul al XIX-lea (E. Çabej, SE, I, 154).

ÓINĂ – Din cum. *oyna!* „joacă!”, cf. cum. o y ī n, tc. o y u n „joc” (Bogrea, DR, I, 289; Drimba, CE, 316; Suciu, CRT, 210).

OLÓG – Probabil din v. sl. **ulogǔ*. Cf. bg. u l o g, rus. u l o g (i ī), alb. u l o k (Tiktin, DRG, 1087, SDEM, 290). Mențiunea «cuvânt **autohton**, cf. alb. *ulok*» din DEXI (cf. DEX și DLR) este evident eronată. (P.B.)

ORTOMÁN (Var. *iortoman* „om gospodar, avut”) – Cf. cum. y u r t „locuință, gospodărie”, cf. tc. (înv.) y u r t „avere” (Şăineanu, IO, I, 55, 264; II a, 227; Boerescu, LR, 2008/4, 443, 445, 455). Derivarea din cum. *orta* „mijloc” (Drimba, CE, 318; Suciu, CRT, 224) este fără îndoială cu totul nejustificată semantic. Nici ipoteza lui G. Giuglea, DR. V, 545: lat. *libertus* > **iert(u)* „om liber” + suf. *-man* nu poate să fie acceptată. V. și Hasdeu, CB, II, 733. (P.B.)

PARÁGINĂ (Var. *păragină*) – Probabil lat. pop. (reg.) **pirago*, **piraginem* (< gr.) păr sālbatică” (lăsat nealtoi → neîngrijit → prin extensie, colectiv, „[orice lucru/loc] lăsat în sălbăticie, în părăsire”), cf. it. (reg.: calab., sicil.) *peraggine* „idem”; *pirajinu* „păducel”, *prániu* „mărăcine” etc.; cf. lat. *margo, marginem* (Rohlfs; Alessio, STC, ap. Loșonți, SSE, 94–96). Semantismul inițial a fost păstrat de oronime, cf. muntele *Păráginoșu* „cu peri sălbatici”. Magh. (reg.) *parrag, parlag* pare să fie împrumutat din srb. *parlog* „pârloagă”.

PĂSTÁIE (Var. *păstare*; reg. *păstară, păstăl* etc.; ar. *păstal’e, pistal’e*) – Lat. pop. **pistália*, cf. lat. *pistāre* „a urlui”. Mențiunea «cuvânt autohton, cf. alb. *pistaē*» [corect: *pishtajē, bishtajēl*], din DEXI (după I.I. Russu, ER, 368 și Gr. Brâncuș, VA, 145) este îndoienică în măsura în care soluția dată de E. Çabej: alb. *bishtajē* „păstaie, teacă, coajă; pănușă de porumb; fasole verde/țucără/ grasă, mazăre”, ca derivat al alb. *bisht* „coadă; (bot.) petiol, peduncul, codiță” (SE, I, 198, 254) este contrazisă de VI. Orel (AED, 27): alb. *bishtajē* < romanic. **pistália*, cf. lat. *pistāre* „a pisa, a fărâmița, a urlui” (cf. alb. *u bē bishtajē* „s-a făcut păstaie” = „s-a zdrobit, s-a fărâmițat”, Topciu–Melonashi, DA-R, 95), cf. CDDE, 1351, Graur, BL, V, 109. V. și Ciorănescu, 6187. (P.B.)

Pătráre (Inv. „măsură de capacitate pentru cereale; sfert, o bucată mare etc.”) – Lat. **quartaria* (pars), cf. *quartarius* „idem”, influențat de *patru* (Pascu, SR, 89; Loșonți, SSE, 102–104).

PERPELÍ (a se) – Formatie expresivă, comună cu albaneza. Cf. alb. *përpëlitem* „a se zvârcoli, a se zbate, a se agita”. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 46–48). Nu este același cuvânt cu *a pârpăli* „a frige superficial” < bg. (expr.). *A pârpăli și a se perpeli* au dobândit înțelesuri comune ulterior. (P.B.)

PIÉLM „faină fină, ospai etc.” (Var. *piemn*) – Cf. alb. *pjalm* „praf subțire, faină fină” (< PAlb. **pelma*, cf. gr. *pālē* „faină”, lituan. *pelenaī*, leton. *pēlni*

„cenușă” etc.; v. Orel, AED, 329; Brâncuș, VA, 145). Înrudirea cu lat. *pegma* < gr. *pēgma* „materie coagulată”, cf. retor. *pelma* „prăjitură subțire”, lomb. *pelma* „fagure de miere”, andaluz. *pelma* „bulgăre, grămadă”, sp. *pelmazo* „întărît, legat bine” (Ciorănescu, 6359, DEXI) pare să fie mai puțin probabilă.

PIGULÍ (Var. *pigoli*, *pigăli*) – Formație expresivă, înrudită cu albaneza etc. Cf. alb. **pigál** „cioc (al unui urcior)”, engad. *piccal* „cioc”. Cf. *cioc*, *a ciuguli*; sp. *pico* „cioc”, *picar* „a piguli etc.”, *picotear* „a ciuguli etc.”; germ. *picken* „a ciuguli” etc. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 48–51).

PITÍC – Lat. pop. **pitticlus* „mic, mic de statură”. Formație expresivă moștenită, din rad. romanic **pitt-*, Lallform, cf. REW³, 6544a „mic” + suf. lat. -*iclus*, cf. sard. camp. *pítikku*, logud. ant. *piiticu* „mic” etc. (Aurora Pețan, LR, L, 2001, 5–6, 293, cf. M.L. Wagner, DES; cf. DLRM.) Preferăm varianta de rad. **pitt-* și nu **pit-*, cf. DEHF: fr. *petit* < lat. pop. **pittitus*. (P.B.)

POCIÚMB – Din ciump, cu pref. sl. *po-* și cu *-b* expresiv (Boerescu, LR, 2001/3–4, 174).

PÓPA – Din slv. popa, cf. lat. *popa* „ajutor de sacerdot”; cf. v. sl. *popu* „preot” (DEXI, cf. Scriban, 1016). *Popă* (masc.) < v. sl. *popu* nu se justifică fonetic!

PÚRUREA, -RI – Lat. porrō „în viitor, de acum înainte” + *-re/-ri*, cf. *aiurea*, *al minterea/-ri*, *nicăierea/-ri* (Cipariu, Gr., 127; řDU; TDRG; CADE; SDEM). Comparația cu lat. *pūrus*, *pūrum* „curat; necondiționat, fără excepții” (DEXI; MDA) nu este necesară, deoarece evoluția fonetică a lat. -ó- > r. -ú- este confirmată de r. *pur¹* (cf. *por⁴*) „ai (*allium rotundum*)” (reg.) praz etc.” < lat. *porrum* „praz” etc. Comparația cu alb. *pērherē* „întotdeauna” (DEXI etc.) este inaceptabilă fonetic (> **păreără!*!), pe lângă faptul că este vorba de un compus albanez analizabil, nu prea vechi, cf. Brâncuș, VA, 146. (P.B.)

RĂBDÁ (Înv. și reg. *rebda*) – Lat. dun. *elib(i)dāre „a-ți impune să nu dorești” < lat. *ē-* (privativ) + *libidō* „dorință, poftă”, cu afereza ulterioară a lui *a-* din dr. *arăbda(re)*, cf. ar. *arāvdare* (Boerescu, LR, 2007/3, 245–251).

Rânc^[1] „animal rău castrat etc.” – Lat. pop. *rēn(i)cus „deșelat, şoldit” < *rēn*, *rēnis* „rinichi”, cf. „într-o rână”, cf. sp. *renco*, pg. *rengo* „şoldit”, cf. calabr., sic. *rinicu* „cu un singur testicul, cu testicule ascunse”; cf. sic. *rancügliu* și pg. dial. (transmont.) *rancolho* „(bou) rău castrat” (Pușcariu, EW, 1463; REW³, 7209a și 7044; Cortelazzo–Marcato, DIDE, 365; Loșonți, CIE, 148–151, s.v. *râncaci*). Vezi și cuvintele germanice *rank* „paralizat dorsal, încovoiat” sau *wrankjan* „a răsuci, a întoarce” (Corominas, 4, 872). Nesiguranța privind etimologia lui *rânc(aci)* dispare dacă acceptăm existența a două omonime, *rânc(aci)¹* și *rânc(aci)²*, cu înțelesuri și origini diferite (P.B.). Vezi și **rânc^[2]**, variantă a cuvântului *râncă*.

RÂNCÁCI¹, Râncalău¹, Râncău¹ „animal rău castrat etc.” – Din rânc „idem” (< lat. pop. **rēnicus* < *rēn*, *rēnis*) + suf. *-aci* (-alău, -ău).

RÂNCÁCI², Râncalău², Râncău² „desfrânat, (reg.) impulsiv etc.”, **Râncăi** „a boncăului” – Din râncă^[1], cf. **rânc²**.

RÂNCĂ^[1] (Var. *rânc*^[2]) „penisul armăsarului etc.” – Din v. sl. *røka* „braț” (cf. Tiktin, DRG, 1324). Specializarea sensului este explicabilă prin limbajul vulgar și gestual. Litera *q* transliterează *iusul* mare vechi slav, cf. pol. *q* (v. sl. *o* nazal > dr. *-un-* sau *-ân-*).

Râng, Rângi, Rung „rău castrat etc.” (în DLR, ca variante ale lui **rânc¹**) – Posibilă contaminare între **rânc¹** și reflexele românești ale v. sl. *røgū* „(cineva care este) ținta batjocurilor, de râsul lumii, de ocară”, cf. srb. *rug* „insultă”, bg. *ruganie* „ocară”, rus. *rugát* „a terfeli pe cineva, a înjura, a ocăr” (P.B.; cf. E. Vrabie, ERS, 75–77).

SÂNGER – Lat. pop. târz. **sanguinus** (cl. *sanguineus*) „idem” (*n > r*, prin disimilare), cf. *sângeră* (Loșonți, SSE, 144). Derivarea regresivă din *a sângeră* (cf. DEX) nu se justifică semantic (P.B.).

SÂRMĂ – Din ngr. *sýrma*, cf. tc. *s i r m a*, cum. *s ī r m a*.

SCĂLÂMB – Lat. pop. (reg.) *scal(l)ambus < v. gr. *skalēnós* „șchiopătând, inegal, diform, strâmb” + lat. *strambus*, cf. gr. *skambós* „idem” (Pușcariu, EW, 1538; REW³, 7638; Loșonți, CIE, 151–153).

SCÂNCÍ – Cf. bg. reg. *s k i m č a* (bg. lit. *skimtja*) „a scânci” (Nestorescu, DVCR, 85–87) sau dintr-un v. sl. **skočati* (Scriban, 1170), cf. sl. *skyčati* (DEX).

SCÓRBURĂ – Lat. pop. reg. *scorbula < *corbula* „coșuleț” → „stup” → „scorbură cu albine sălbatrice” (Giuglea, CRR, 264) + *scrobula < *scrobus (cl. *scrobis*) „groapă (mică), cavitate etc.” (Candrea, ELC, 1901, 44). Contaminarea s-a produs prin suprapunerea, în latina dunăreană, a două imagini: 1) stupul primitiv, făcut din împletitură sau scoarță de copac, cf. (reg.) *coș* „stup” și 2) scobitura din trunchiul de copac în care albinele sălbatrice și-au făcut stup. (Boerescu, LR, 2000/2, 195, 199; 2007/1, 14). Cf. alb. *korbull* „putină, butoiaș din lemn”, cf. alb. reg. *korbullak* „stup” (Brâncuș, VA, 147). **Alb. korbull < lat. corbula** (Orel, AED, 191). Cf. alb. *zgarbull* = *zgarbë* „scorbură” (< *garbë* „crestătură, scobitură”, Orel, AED, 522, 109). Sensul regional de „scorbură” al alb. *korbull* se datorează influenței paronimului alb. *zgarbull*, pe baza aceleiasi evoluții semantice: „coș” → „orice recipient” → „stup” → „scorbură (cu albine sălbatrice)”. Vezi și (reg.) *scrob*³, *crov* (DLR, MDA). Mențiunea din DEXI: «probabil cuv. autoht., cf. alb. *korbull*» [*< lat. corbula!*] este total neîntemeiată. (P.B.)

Scrob³ (Cf. MDA, 2. reg., Olt., „groapă cu apă, gaură în malul unei ape”) – Lat. pop. **scrobus* (cl. *scrobris*) „groapă”. Pentru b intervocalic, cf. *abur*, *cărăbuș* etc.; alb. *rrobell*, (gheg. înv.) *abull* etc.: lat. *-b-* se păstrează în română și albaneză precedat de *-a-*, *-o-* și urmat de lat. *-u-* posttonic. Cf. REW³, 7747 [!]. (P.B.)

SCURMÁ (Var. *scurrima* „a săpa”, Psalt. Hurm. 80^r/13, Ps. 93) – Lat. pop. **excorrimare* < *rimare* (cl. *rimari*). Alb. *gérmoj* „a săpa, a scotoci” (< *gérme* „literă” < v. gr. *grámma* „zgârietură, literă”), *zgérmiš* „a răzui” (< *grimē*

„fărâmîță” <*grijj* „a da pe răzătoare”), din DEXI, cf. DLR, (ca și *a curma*) **nu au** nicio legătură etimologică cu *a scur(ri)ma* (Orel, AED, 115, 124; Giuglea, CRR, 39; A. Avram, CIE, 128–130).

SERÁI – Din tc. *seray, saray*; (var. reg. *sarai:*) cf. cum., tăt. *saray*.

Sor² (Reg. *şorici* „piele de porc”) – Lat. *solum* „talpă (a încălțămintei), pingea” → „piele tăbăcită” → „piele groasă din care se face încălțăminte” → „piele de porc” etc. (Giuglea, CRR, 197; cf. MDA, DEXI).

Sor³ (Reg. *şorici* „scândură cu coajă de copac”) – Lat. *suber* „plută, coajă de stejar” (cf. Scriban, 1223) influențat de (+) solum „piele groasă”. (P.B.)

SPĂLÁ – Lat. *superlavare „a spăla la suprafață”, mai bine: „a spăla *pe deasupra*” (E. Petrovici, după mărturia lui I. Gheție, LR, XLI, 1992, 1–2, 35; M. Sala, ACR, II, 208). Soluția poate fi sprijinită și de imaginea spălatului la râu, unde rufelete sunt aşezate succesiv pe o piatră lată, jumătate deasupra apei, fiind frecate cu săpun și bătute cu maiul pe toată suprafața lor. Același prefix latin apare și în alb. *shpē(r)laj* „a limpezi, a clăti” <*laj* „a (spă)la”. (P.B.)

SPÂNZ¹ (Boală a cailor) – Lat. *spongia* „burete”, cf. sp. *espundia* „ulcerație, rană la cai”, logud. *ispundzola* „boală a cailor” (Ciorănescu, 8077).

SPÂNZ² (Bot.: *helleborus*) – Cf. alb. (reg.) *shpendér* „idem” (Brâncuș, VA, 114).

STÂRCÍ¹ „a amorti; a întepeni, stând nemîșcat; a sta ghemuit” – Din stârc. Sensul expresiei *a stârci pe la uși* este cel de „a face anticameră”, indiferent de motiv („a sta în aşteptare” ca stârcul, când pe un picior, când pe altul). „A cerși” pentru *a stârci pe la uși* (cf. DLR) nu se justifică ca sens propriu. (P.B.)

STÂRCÍ² (Reg. „a strivi, a lăsa fructul fără zreamă”; „a mototoli”) – Din storci + stâlcí, cf. *a stoarce*. (P.B.) Vezi și Giuglea – Stan, CL, 5, 1960/1–2, 63.

Stârfoci (Reg. „a se înmuia, a strivi/ stâlcí”) – Din stârcí² + chirfosi, cf. *pocí*. (P.B.)

STINGHÉR – Explicația din DEXI (cf. Densusianu, GS, IV, 290) nu convinge (vezi Aurora Pețan, LR, L, 2001, 3–4, 201–204; cf. Avram, CIE, 82, 83). Totuși, o soluție ar putea fi: – Lat. pop. *singularis (cl. *singularis*) > *singher(e), cf. lat. **anglarius* > *ungher*. *Singher (și *singheri) au fost apoi modificate în *stingher* (și *stingheri*¹) după a stingheri². Vezi și REW³, 7940. (P.B.)

STINGHERÍ¹ – V. *stingher* (Avram, CE, 214–218, cf. DLR, sensul 2).

STINGHERÍ² – Din v. sl. sútegnoti „a strângă tare” → „a jena”, „a opri” → „a împiedica” (> **stigni* > **stinghi* > **stinghi + -ari*); (Avram, CE, 214–218, cf. DLR, sensul 1). Mențiunea din DEXI: „v. *stingher* + i, cf. sl. *stegnati*” reprezintă un compromis care nu explică nimic. (P.B.)

STRAI – Lat. pop. *straglum (cl. *straglūm*) „așternut, cuvertură, husă” (DLR).

Strań(u) (Băn. și aromân, cf. Anon. C., 2008, 122 [4408]: *strany* „strai”) – Lat. pop. *strāmniūm (cf. adj. *strāmniūs*, REW³, 8288; cl. *strāmneūm*), cf. *strāmen* „așternut (de paie)”; vezi DA, s.v. *grui*. O eventuală influență a cuvântului srb. (reg.) *tranje* „zdrențe” e puțin probabilă în Banat. Disimilat, *tranje* (< *tralje*) este rar, iar fenomenul este atestat mai ales în sud, în

Muntenegru și Kosovo (cf. Skok, ER, III, 490). Nici ipoteza împrumutului din srb. *tralje* (SDEM, s.v. *strai*) nu rezolvă prezența lui -ń- dialectal și regional. (P.B.)

STRÁÍN – Lat. pop. ***extraliēnus** < lat. cl. **extrāneus** + **aliēnus** (Pușcariu, DR, VII, 1931–1933, 105–106). În *extrāneus* metateza ar fi posibilă, dar mutarea accentului ar rămâne inexplicabilă. De aceea, de la un ipotetic **stráinu* nu se poate ajunge la (reg. și inv., cu rotacism) *streíru*, *strií(n)ru* sau băn. (inv.) *strién* (Anon. C., 2008, 123 [4440]). Derivarea **extra(n)īnus* < *extrāneus* (H. Mihăescu, *La romanité*, p. 276) este oricum mai puțin probabilă (P.B.). Vezi și I. Gheție, SCL, 26, 1975/2, 175–182.

Streánță (Var. *streamă*) – Cf. zdreamă, treanță, cf. it. (dial.) strazza (Tiktin, DRG, s.v. *zdreamă*).

SUPĀRÁ – Lat. superāre „a trece peste, a depăși, a învinge” [cf. fr. *outrer* „a trece dincolo, a depăși limitele, a jigni” – Ciorănescu, 8371]. Part. **superātus** a fost influențat semantic de paronimul lat. **subirātus** „supărat (puțin)”. Vezi Guțu, DL-R; cf. Diculescu, OLR, 2, criticat de Bogrea, DR, III, 415. (P.B.)

ȘONTORÓG – Formație expresivă. Din ***sontonog** (< *șont* „șchiop” și sl. *nog(a)* „picior”, cf. *cotonog*, *ciontonog*) prin disimilare. Vezi și *ciontorog*, *piciorog* etc. (P.B.)

SORÍCI¹ (Var. *soric*, *sorici*, *ciorici* etc. „piele de porc etc.”) – Din **sor²** (< lat. *solum* „fundament, talpă a încălțămintei, piele groasă”) + suf. *-ic/ + suf. -ici*. Evoluția fonetică *s-* > *ș-* > *ci-*, prin acomodare, respectiv asimilare regresivă, din varianta *sorici* (Pușcariu, LR. II, 126). Vezi *sor²* (Giuglea, CRR, 197; cf. MDA, DEXI).

SORÍCI² („scoarță de copac”, „scândură cu scoarță”) – Din **sor³** (< lat. **suber** „plută, coajă de stejar” + **solum** „piele groasă”). Vezi *sor³* (cf. Scriban, 1223).

ŞPÁGĂ („mită”) – Din it. paga „plată”, devenit termen de argou, prin apropiere fonetică de (cf.) rus. špaga „sabie”, cf. srb. (reg.) *špag* „buzunar”. (P.B.)

Sterț (Var. *sterci*,) „mestecău” – Cf. *terci*.

TÁLPĂ – Lat. pop. ***talpa** „labă (anterioară, mai lată, a cărtiței), talpă”, cf. lat. *talus* „călcâi”; cf. friul. *talpe*, comel. *talpa* etc. (REW³, 8545a; FEW), care a învins în competiția cu r. arh. ***plântă** (< lat. *planta*), după ce a eliminat omonimul lat. specializat *talpa* „cărtiță”. Sinonimul **soru* (< lat. *solum* „talpă etc.”) a evoluat semantic spre *sor* „șorici”. V. și *a însura* (Ciorănescu, 8482; M. Sala, SCL, XXXI, 1980, 151–160; M. Sala, ACR, I, p. 236.). Pentru relația cu magh. *talp*, v. M. Sala, IELR, 143–145. Pentru relația cu bg., srb. *talpa*, v. Zamfira Mihail, EPE, 33–42.

Tearfă² „mămăligă moale etc.” – Cf. *terci*.

Tercălău „terci, uruială fiartă etc.” – Cf. *terci*.

Tercăzău „terci etc.” – Cf. *terci*.

TERCI (Var. *telci*) – Etimologia necunoscută. Cuvânt probabil autohton, înrudit prin varianta *telci* cu vb. protosl. **telkti*, cf. slv. *tlükъ, tlěsti* „a lovi, a izbi”, cf. sl. *tolkъ* „pisălog, mai”; cf. cymr. (galez) *talch* „grăunțe măcinate”, v. cornic *talch* „tărățe”; cf. i.-e. **telek-* „a pisa, a zdrobi, a lovi” (Pokorny, IEW, 1062). Varianta *terci* (< **ter-k-*) poate fi raportată la rad. i.-e. **ter-* „a freca (învărtind)” (Pokorny, IEW, 1071), cf. lat. *terō, -ere* „a freca (fărâmând), a pisa în piuliță” (Guțu, s.v.), cf. gr. *τεράμον* „tendre, facile à cuire”, *τέρην* „tendre, frêle”, *τείρω* „user (en frottant), [a freca, a roade]” (Bailly, 1915); cf. bg. *търкам*, srб. *трти*; rus. *мепеть* „a freca”; ucr. *мепму* „a freca, a pisa”, *мептий* „pisat”, *мेरка* „răzătoare”; cf. germ. (nhd.) reg. *Sterz* „terci de hrișcă” (Cihac, II, 532; Tiktin, 1579; Scriban, 1312). Sufixul *-ci* nu are legătură cu suf. bg. *-čo* sau (dim.) *-če*, fiind la origine, probabil, o formă de *plurale tantum*. Comparația cu rad. i.-e. **terk-* „a (ră)suci, a toarce” (Vinereanu, DEIE, 833, cf. Pokorny, IEW, 1077) este mai puțin potrivită semantic. După E. Petrovici (DR, X, 28), «cuvântul *cir* pare a fi un cuvânt străvechi... (lat. < gr. *χυλός*)», [iar] «terci este o inovație răspândită pe o arie relativ mică încunjurată... de aria *cir...*» Totuși, *terci* și *burtă*, de exemplu, nu se pot explica prin limbile bulgară sau turcă. Au avut ariile restrânse, dar suprapuse, acoperind zona Munteniei, mai puțin intens romanizată, unde aceste cuvinte presupus autohtone s-ar fi putut păstra în mod firesc. *Tercălău* și *tercăzău* sunt derivate de la o formă arhaică de singular, **ter-c-*, cu sufixele *-ălău*, respectiv *-ăzău*, acesta din urmă amintind de sufixul autohton *-ăză*. Vezi și *sterci* (*sterț*) „băț (mestecău) pentru zer sau pentru laptele în care s-a pus cheag, făcălet de amestecat mămăliga”, *tearfă*² „mămăligă moale”, probabil derivate din același radical **ter-*. (P.B.)

TIFÓN – Din ngr. *tifón*, cf. engl. *tiffany* (Nestorescu, DVCR, 89).

TOI – Din cum. și tc. *toy* „ospăt, banchet” (Suciu, CRT, 221).

TREÁNTĂ – Din srb. *tralja* sau rus. *treapka* „zdreanță” + pseudosuf. expr. *-eanță*, cf. *fleantă* „cârpă”, *zdreantă*. V. și *cotreanță* (Boerescu, LR, 2003/1–3, 33).

TUCI – Din cum. *tuç* „[metal spoit cu] cositor”, cf. tc. *tuç* (tc. lit. *tunç*) „bronz”. Comentatorii manuscrisului *Codex Comanicus* sunt unaniți în a considera glosarea lui *tuç* prin „stanium” drept o eroare a autorului anonim, călugăr misionar în Cumania, care ar fi confundat bronzul cu cositorul. Totuși, prin faptul că vasele metalice erau de pe atunci spoite cu cositor, metalul astfel acoperit își poate pierde identitatea. Se pare că acesta este motivul pentru care *tuci* este astăzi glosat prin „fontă”. (P.B.)

TAFANDÁCHE – Formatie expresivă, cf. *Te afendi!* „ce domn(ișor)!” + suf. dim. *-ache/i* (< ngr.); cf. *beicachi*; cf. *tâfnă, fante, fandosi* etc. (P.B.).

ȚANC² (*a ajunge la*) – Cuvânt probabil autohton. Cf. alb. *cak* „graniță, limită, semn etc.”, cu *-n-* epentetic dezvoltat ulterior (Avram, PE, 170–172). În DEXI, indicația «< alb. *cak*.» este o inadvertență. *Tanc* (+ *țâncușă* etc.) nu poate fi un împrumut direct din albaneză. (P.B.)

TÁNDĂRĂ (Var. *tandură*, *tandră*, *zandură*, *zadră*) – Lat. pop. *taedula < taeda, *daedula < daeda „(așchie de) zadă”, cu **-n-** epentetic, când nu s-a mai simțit legătura etimologică cu *zadă*/**t(e)adă*. Este cu certitudine un cuvânt moștenit, ținând seama de varianta *ḍandur* (m. sg.) [d = dz], atestată în ALR II/I, h. 93, punctul 228. De altminteri, *zadă* (DEX, s. 3, 5) a dobândit, de asemenea, sensul colectiv de *tandără* sau *tăndări*, pornind de la așchiile (tăndările) uscate, căzute (sărite) din zada putrezită. (Boerescu, LR, 2000/2, 195; 199; 2000/3, 425–430; 2001/3–4, 165; 2003/1–3, 22–23).

TĂCĂLIE⁽²⁾ („barbișon”) – Formație expresivă. Cf. tc. s a k a l, cum. s a q a l, magh. s z a k á l l „barbă” + suf. - (ăl)ie. V. și onomat. ta „strigăt pentru țapi și capre”. *Cioc* + suf. -ălie (Pascu, SR, 187) este prea puțin probabil. (P.B., cf. Boerescu, LR, 2008/4, 447, 456).

TĂNCUŞĂ^{1,2} – [Vezi DEXI.] Pentru *tăncușă*¹, comparația cu germ. *Zinke* este inutilă.

TĀPÓI – **Tap** + suf. -oi și nu din *t(e)apă*. (Vezi forma coarnelor țapului și mișcarea animalului de a împunge cu ele.) (Boerescu, LR, 2001/3–4, 178.)

TEÁPĂ¹ („par ascuțit”, DLR, s. I.) – Cf. lat. c i p p u s „idem”, încrucișat cu forma romanică expresivă arhaică din care derivă și (cf.) it. *zeppa*, cuvânt cu etimologie nesigură, dar care nu este un împrumut germanic; cf. *teapa*² (P.B., cf. Boerescu, LR, 2001/3–4, 175–178).

TEÁPĂ² (DLR, s. II., 4. „așchie”) – Formație expresivă înrudită cu italiana. Cf. r. *tep* și it. *zeppa* „pană, așchie, bucătică de lemn”, cu derivele *înțepă/ inzeppare, înțepătură/ inzeppatura*, dar cu evoluții semantice divergente în italiană și română. (Philippide, OR, II, 718; Ciorănescu, 8576).

TEP (s. II. 1.–3. „spin etc.”) – Cf. it. *zeppo*^{2,3} „bucătică de lemn foarte subțire, cui de lemn, *spin* (stecco)” (Battaglia, GDLI, 21, 2002, p. 1068); cf. alb. *thep, cep, qep* „vârf etc.” (Brâncuș, VA, 124–125; Orel, AED, 474). Sl. *cěpati* „a crăpa, a despica” are un semantism prea îndepărtat, iar sl. *cěpa* (Miklosich, Lex. 1108) are un înțeles neprecizat. (P.B., cf. Boerescu, LR, 2001/3–4, 175–178).

Teh (DLR) – Variantele *tagi*, *taghi*, *tăgür*, *tec*, *teche*, *techi*, *tenc*, *tenchi* (+ *Tenchi*³) ar trebui subsumate unui autohton **ṭac*, comparat cu **Tanc**² și cu alb. *cak*. Varianta *ted* ar putea fi rezultatul încrucișării dintre *tec* (v. supra) și **ṭeadă* = *zadă*. (P.B.)

Ténchi¹ (DLR) – Ar trebui comparat cu **Tăncușă**² din DEXI.

TENCÚŞĂ – Vezi mai sus, **Tăncușă**^{1,2} (cf. DEXI).

TİPÁ² (Reg.; var. *tāpá*, *tupá*, v. DEXI) – Lat. suppare (Avram, PE, 176–181), probabil influențat fonetic de *a tipa*¹. Evoluția lui s- inițial la *ṭ-* prezintă interes și pentru alte cuvinte, cum ar fi *ṭăcălie* etc.

URCÁ – Lat. dun. *ūrīcăre (= *ōrīcăre) < lat. pop. **orīre*, cf. cl. *orīrī* „a se ridica”. Cf. lat. pop. **ustium* = cl. *ostium* „ușă” etc. (P.B.)

URDOÁRE – Urdă + suf. -oare. Vezi (pop.): *are urdă la ochi*, cf.: *are caș la gură* etc. (DLR, XII/2; Aurora Pețan, LR, LIII, 2004, 5–6, 289–292; cf. Hasdeu, *Studii*, I, 203, Giuglea, CRR, 144, nota 2; etc.).

VAI – Cf. lat. vae, cf. alb. vaj; cf. it. *guai* (romanic *vai* – REW³, 9126); cf. bg. *vař*; tc., cum. *vay*; srb. *avaj* etc. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 51–52).

VĀITĀ (Var. *văietă*) – Din vai [arhaic] + suf. lat. -itāre. Elementul de derivare *-t-*, comun cu albaneza. Cf. alb. *vajtoj* (Boerescu, LR, 2002/1–3, 51–52).

VĀICĀRÍ – Din vai (elementul de derivare *-k-*, comun cu sârba și bulgara), cf. srb. *vajkati se*, bg. *vajkam se* + suf. -ări (Graur, BL, IV, 69; Graur, ER, 55; Boerescu, LR, 2002/1–3, 51–52).

VĀL – Din it. velo (Th. Hristea, LR, LVI, 4, 2007, 413–415).

VĀTŪI – Lat. pop. *vituleus „pui mic de animal domestic” (cl. *vitulus* „mânz, vițel etc.”), ca animale mici sau de vârstă fragedă”, cf. **pulleus* (cl. *pullus*) „pui” (Candrea, ap. Pușcariu, EW, 1867; Maria Iliescu, SCL, 1977/2, 185; DEX). Mențiunea „cuvânt autohton” din DEXI este neîntemeiată, deoarece alb. *ftujě*, (inv.) *vetulē* sunt *împrumutate* din lat. **vitulea* (Çabej, InILA, 75; Orel, AED, 105 etc.). Ipoteza apropierea lui *vătui* de alb. *vjet* (Weigand, Scriban etc.) nu este nici ea justificată. Adverbul alb. *vjet* „acum un an, anul trecut” este identic cu pluralul *vjet* „ani” al alb. *vit*, *-i* „an”, iar (*mielul*) **de un an** nu are alt echivalent decât alb. (*qengj*) *vjetak*, fiind astfel evident că adj. *vjetak* (cf. r. *godac*) nu are nimic a face cu *vătui*. I.I. Russu (ER, 417–418) făcea observația că în Teleorman *vătui* înseamnă doar „mic” și era de acord că r. *vătui* și alb. *ftujě* nu pot fi derivate din alb. *vjet*. Accentuarea oxitonă este specifică tuturor cuvintelor moștenite, plurisilabe, terminate în *-uī*, precum și diminutivelor cu sufixul *-ui*, *-uie*, moștenit din latină, cf. Pascu, SR, 133–135. (P.B.)

Viárba (Var. *vearbă*, *varbă*) – Lat. verba (pl. devenit sg.) = (dial.) „graiuri” → [met.] „firele de la război”, cf. O. Densusianu, *Semantism anterior despărțirei dialectelor române* (II), în *Opere*, I, 609. (Boerescu, LR, 2006/1–2, 85–88.)

VÓRBĂ – Probabil lat. verbum [*> *vərbu > *vorb(u)*] sau lat. pop. (dun.) ***vorbum** [*> *vorb(u)*]. *Vorbă* este un singular feminin refăcut din pl. *vorbe*. (P.B. cf. Boerescu, LR, 2005/5–6, 131–148.) Slav. d v o r ī b a „servitium” (Miklosich, *Lex.*, 156) și *dvorbă*, *slujbă* (de sfetnic) la curtea domnească etc.”, în ciuda unei opinii contrare quasigeneralizate, par să nu fi avut un rol notabil în istoria cuvântului *vorbă* (Carmen-Gabriela Pamfil, ap. Boerescu, *id.*, 131).

VORBÍ – Din vorbă (**vərbu > *vərbire > vorbire*), cf. ar. *vāryire/vāryire/vuryire* „a trăncăni, a face gălăgie, a certa” (Pușcariu, DR, III, 1923, 838; I. Iordan, 1920, 65; Boerescu, LR, 2005/5–6, 131–148). Slav. *dvor'biti* „a consilia, a da sfaturi, a propune” nu este atestat în slavona din țările slave, fiind o creație românească (Lavrov, Lucia Djamo-Diaconiță, ap. Mihailă, CELR, 30).

VOROÁVĂ (Var. reg. voravă etc.) – Din v. ucr. *vorava / *vorova „voroavă”, cf. ucr. reg. (fam.) *opava* „mulțime, forfotă”; cf. slovac. *vrava* „vorbire, discuție”; cf. r. reg. *vreavă* < bg. (Boerescu, LR, 2006/1–2, 88–90. Vezi și Densusianu, ILR, II, 312).

VOROVÍ – Din voroavă, cf. dubletul reg. *a vrevi / a vrăvi* < *vreavă* (Boerescu, LR, 2006/1–2, 88–90).

Zádră „zadă, tăndără” – Lat. *daedula, cu sincoparea formei intermediare **zadură*, cf. *zandură*; cf. *tandură* > *tandră*. În acest caz nu avem o „despicare” a sunetului *d*, cf. Pușcariu, LR, II, ed. 1994, p. 146. (P.B.)

ZÁIBĂR¹ – Din numele propriu Seibel (Alfred Seibel, viticultor francez [alsacian sau loren!], cf. DEXI). Întrucât în DLR nu este cunoscută o variantă franceză *sebél*, pronunțarea germană a acestui nume (*záibărl*) a fost modificată prin analogie cu *laibăr*, *foraibăr* etc. (< germ.). Fiind un cuvânt popular (intrat în limbă prin contactul cu specialiștii angajați ai Domeniilor Coroanei din Oltenia), locul lui este la litera *Z* și nu la *S* (DEXI). Vezi și derivatul *záibărel* „vin ușor din zaibăr”, neînregistrat în DLR.

Zădreá „tăndără, lemnisor de aprins focul” – Zadră + suf. -ea (Bidian, Loșonți, CL, XXX, 2, 1985, 121–122).

Zăndureá – „tăndără, lemnisor de aprins focul” – Zandură + suf. -ea (Bidian, Loșonți, CL, XXX, 2, 1985, 121–122).

Zăvt „smoală” – Din bg. (reg.) zivt, dăift „idem”, cf. r. *zeft* < tc. *zift* „smoală”. (Boerescu, LR, 2003/1–3, 23)]

ZBÂRLÍ (Var. *zburli*) – Formație expresivă. Din interj. brr! „reacție la frig sau la o sperietură” (*z + b(ă)r + suf. li*) (Boerescu, LR, 2003/1–3, 23–24).

Zbleancă – Din bg. (be)z mleako, scr. (be)z mleko „fără lapte” (*bzml-* > *zbl-*) sau postverbal din *a zblencăi* „a suge tot laptele” (P.B., cf. Boerescu, LR, 2003/1–3, 24–25).

Zblencăí (Var.: *zblencăni*, *zbăncăni*) – Din z- [intensiv] + bg. mleako, sr. **mleko** „lapte” (*zml-* > *zbl-*; *-n-* epentetic) + suf. *-ăi*, *-ăni* sau din **zbleancă** + suf. *-ăi*, *-ăni*. Varianta *zbăncăni* (< *zblencăni*) se explică prin simplificarea grupului *zbl-* și prin velarizarea lui *e*, sub influența labialei precedente (Boerescu, LR, 2003/1–3, 25).

Zborî² (a se) (Var. *zburî*) – Formație expresivă. Din interj. brr! „reacție la frig, la o sperietură sau la enervare” (*z + b(o/u)r + î*), cf. *a se zbârli*. Indicația din DLR: cf. **zbor¹** este o inadvertență, o etimologie populară! (Boerescu, LR, 2003/1–3, 25–26).

ZBORŞÍ¹ (a se) (Cf. DLR sau s. 3. din DEX) – Pref. z + borsi.

ZBORŞÍ² (a se) (Sensul 1. din DLR sau s. 2. din DEX) – Din zborsi¹, prin etimologie populară, cf. *a se zborî²* (P.B., cf. Boerescu, LR, 2003/1–3, 26).

Zderiá/ Zdăriá (Var. *zdărăia*, *zdărăia*, *zdărla*, *zdărla* „a zgâria, a zdrei?”) – Din sl. südrati – südera „a jupui, a rupe”, cf. bg. *derá/ derjá*, sr. *derati* „idem”, cf.

sr. *zdrati* „a jupui” etc. V. și *dăria*, *dărâi* „a zgâria”. În DLR acest verb apare în mod nejustificat ca variantă a lui *zgâria* (Boerescu, LR, 2003/1–3, 26–27).

ZDREÂNTĂ – Probabil din v. sl. **sūdr(ana odejda)** „(haină) ruptă” + pseudosuffixul expresiv *-eantă*, cf. *cl(e)antă*, *fleanță*, *treanță* etc.; cf. *streamă*, *steanță*. Vezi și **zdroanță**, cf. *boanță*, *cloanță* etc.; cf. sr. *dronjak*, pl. *dronjci* (Boerescu, LR, 2000/2, 201; 2003/1–3, 30–33). Sl. *sūdraniță* (DEXI, cf. Mihailă, CELR, 149), după câte știm, nu este atestat! (P.B.)

Zdréle¹ „bureți” – V. **dreală**, pl. **drele** (Boerescu, LR, 2003/1–3, 29–30).

Zdréle² „răni multiple” – Haplologie din ***zdreléle** „zdrelituri” (sg. ***zdreleală**, cf. *ciopleală*, *scrijeleală*) sau, mai puțin probabil, de la **zdrei** (> ***zdreală**), prin derivare regresivă (Boerescu, LR, 2003/1–3, 29–30).

Zdrélea (Alt nume pentru „dracul”) – Cf. a **zdrei**; cf. *cioplea*, cf. engl. *Old Scratch* „idem” (P.B. cf. Boerescu, LR, 2003/1–3, 29).

ZDRELÍ – Probabil din **zdărлá** > ***zderli**, cu metateză și cu schimbarea conjugării, variantă a vb. *zderiá* „a zgâria”, influențată semantic de (cf.) srb. *(z)drljati* „a grăpa” → „a face zgârieturi multiple”. Comparația cu *a mezdri* „a jupui animalele” < srb. *mezdriti* „idem” (DLR, DEXI) este vizibil inutilă. (Boerescu, LR, 2003/1–3, 28–29; cf. SDEM.)

Zducní¹ (Var. *zdocni*) – Cf. **zdugni** / **zdâgni** „a zdruncina, a scutura, a face să tremure (CADE); a izbi cu putere, a cădea”, cf. *dup*, *zdup* „zgomotul produs de o lovitură, o cădere” (Ciorănescu, 3118). Vezi și *bâzdâc*, *bâzdâg*, *bâzdoc* „hachiță, pârtag” (Boerescu, LR, 2003/1–3, 33–34).

Zducní² (Var. *zdocni*) – Cf. **zduhní** / **zdhohni** „(despre animale) a muri, a-și da duhul”, cf. *duh*, *duhni* (Boerescu, LR, 2003/1–3, 33–34). Dacă acceptăm că **zducní¹** face parte din familia expresivă a onomatopeei *zdup* sau că este înrudit cu *bâzdâc*, și nu cu *duh*, *duhni*, ar fi preferabil ca verbul **zducní²**, ca variantă contaminată, să fie înlocuit cu forma mai veche, necontaminată, **zduhní**, cf. CADE; Scriban. (P.B.)

ZGÁNCĂ – Singular refăcut din pluralul **zgănci** (sg. < *z + gance*) (Boerescu, LR, 2003/4, 169–170).

Gânce „defect corporal”, pl. **gânci** „răni înechite” – Cuvânt probabil autohton, cf. alb. *gand*, *tară congenitală*; cf. PALB. **gatja* > **gaça* > *-gac-* > (n)gas (cf. Orel, AED, 293, s.v. *ngas*) „defect, maladie, rană” (Boerescu, LR, 2003/4, 170–171).

Zgâncilí (Var. *zgânceli*, *zgânciuli*, *zgânciori* „a zgândări, a se vindeca”) – Din *z + gânci* (sau din *zgănci*) + suf. *-li/-uli/-ori*. (Boerescu, LR, 2003/4, 171–174)

Zgândáră (Var. *zgâdără* „tândără, lemnisor de aprins focul”) – Din **zgândără/zgâdără**, prin derivare regresivă și contaminare semantică cu (cf.) *tandără/zandură*. Cf. a *zgândări* (focul). (Bidian, Loșonți, CL, 30, 1985, 2, 122; Boerescu, LR, 2003/4, 175.) Nu apare în DLR, litera Z.

ZGÂNDĂRÍ – Din a *zgănda „a răni, a(-șii) face rău etc.” (cuvânt autohton nepăstrat, cf. bozgândi (reg.) „a scotoci căutând”) + suf. iterativ -ări. Cf. alb. gandoj, „a(-șii) face rău, a mutila, a (se) răni”; lituan. gendù, gësti „a dăuna, a face rău cuiva, a strica, a (se) ruina, a (se) distruge”; cf. baluči. gandag „rău”; cf. v. ind. gandh, având același sens cu rad. i.-e. g^ʷedh-, „a lovi, a izbi, a (se) răni, a (se) vătăma, a distruge” (cf. Walde-Pokorny, I, 672–673; Pokorný, IEW, 466; Boerescu, LR, 2003/4, 171).

ZGÂRIÁ (Var. zgăiera, zgăria, zgărâia, zgărâia, zgârâia, zgârâia, zgheria, jgherâia) – Lat. pop. (expr.) *scariare „a zgâria pielea cu unghiile” <excoriare „a jupui, a zgâria” + scabere/*scaberare „a scărpina, a zgâria, a râcâi”, cu sonorizarea expresivă a grupului consonantic inițial, cf. onomat. zg(rant) „zgomotul zgârierii (lemnului)” (Boerescu, LR, 2003/4, 175–178). V. și (reg.) ind. prez. (3) zgârie. Cf. bergam. zgariá „a zgâria, a râcâi”, cremon. zgariá „a râcâi” (Pușcariu, DR, II, 604). Var. zgheria provine din contaminarea cu zderia. Tema *scar- fusese propusă de I.I. Russu (ER, 426) pentru comparații în plan indo-european. Lat. excoriare (Ciorănescu, 7752), singur, este insuficient. Lat. *scaberare (Candrea, CADE) explică cel mult varianta zgăiera, ar. zgâirare și megl. zgairári. Alb. shqerr „a rupe, a sfâșia (hainele)” < PALb. *skera (cf. Orel, AED, 433), comparat de I.I. Russu (ER, 425) și în DEXI cu a zgâria, nu are nicio legătură etimologică cu acesta. Același lucru se poate spune și despre alb. gér dhij, gér dhuc, gér vish(t), gér ric care se traduc, totuși, prin „a zgâria”. Latura expresivă sau onomatopeică a verbelor cu înțelesul de „a zgâria”: (z)dr-, (z)d[V]r-, (z)gr-, (z)g[V]r-, (s)kr- este bine reprezentată în română (v. mai sus) și în multe alte limbi europene. Rămâne de lămurit relația dintre varianta rară jgherâia și alb. gerryej „a răzui etc.”, zhgerryej „a râcâi”, propuse pentru comparație de M. Gabinschi („Thraco-Dacica”, XIV, 1–2, 1993, 39). Alb. gerryej „a răzui” ar fi înrudit cu gérresé „gresie” [!], cf. Orel, AED, 116. (P.B.)

Zgârmá „a scurma, a răscoli lemnle în foc cu vâtraiul” – Din a zgâria + a scurma. (P.B.)

Zgrâmare (ar. „a zgâria, a scărpina”) – Lat. scabere + lat. rimāre/ rimārī, eventual influențat și de v. gr. grámma „literă, zgârietură”; cf. alb. gér moj „a săpa, a scotoci” < gér mē „literă” (< gr.). Vezi și Orel, AED, 115. (P.B.)

ZGREPTĂNÁ¹ (Var. zgrepăna) – Lat. pop. (expr.) ex-*crepăre „a produce un zgomot (cu ghearele) la ușă (despre animale domestice)” (< lat. crepāre „a produce un zgomot etc.”). Cu -t- expresiv epentetic și cu sonorizarea consoanelor initiale, după modelul onomatopeei zgr(an)t „zgomotul zgârierii lemnului”; cf. zgâria, scârmăna. Cf. lat. crepitare, increpare „idem”, romanic *crepantare (REW³, 2312; Boerescu, LR, 2003/4, 178–182).

ZGREPTĂNÁ² (a se) – Cf. (a se) **grăp(ăn)a** „a se cătăra cu greu sau fără succes, a se agăta precar etc.” < **grăpă** (DA), cf. alb. *grep* (< v. alb. **grap*) „cârlig”; cf. it. *grappa* (înv.) *gheară*, it. *aggravare* „a se agăta strâns”; cf. a se *acăta*, *cață*, a se (a)cătăra. Nu este același cuvânt cu *a zgrepăna*¹. Omonimia dintre verbul intranzitiv și cel reflexiv este rezultatul unor evoluții fonetice (expresive) convergente, din teme diferite: din lat. **crep-*, respectiv din *grapă*, cf. it. *grappa*, alb. **grap-/grep-* (P.B., cf. Boerescu, LR, 2003/4, 182).

Addenda

BOÁRE¹ „adiere” – Formație expresivă. ***Bu „suflu (lin)”** + suf. **-are**, cf. *suflare*, cf. **bua „nani”** (rad. i.-e. **b(e)u-*, **bh(e)u-* „a sufla” etc.). Cf. r. *bu* „strigătul bufniței”, gr. *βοάω* „strig”, lat. *boāre* „a chema, a răsună” (P.B., cf. Pokorny, IEW, 97, 98).

BOÁRE² „pâclă, zăpușeală” – Cuvânt probabil autohton: ***bole-** (cf. i.-e. **bhol-* „abur, ceată, miasmă caldă”). Cf. let. *buls, bula* „ceată, zăduf”, cf. v. irl. *bolad* „miros” (Russu, ER, 266, cf. Pokorny, IEW, 162).

BRÍE „plantă cu fructe cilindrice” – Cuvânt probabil autohton. Cf. alb. **bri „corn”**, cf. r. *corn* (arbust), *coarne* (fructele cornului). (P.B.)

BÚRTĂ – Vezi și H. Mihăescu (*La romanité...*, 315): „Din i.-e. com. **bhrtā* „sarcină”, participiul trecut pasiv «purtată» al verbului **bherō.*” Cf. germ. *Bürde* „povară”, alb. *burdhē* „un fel de sac” etc. (v. Pokorny, IEW, 128).

DĂRĂPĂNÁ¹ (refl.) „a se ruina, a se distrugе” – Lat. dun. ***derapināre** (cf. lat. cl. *rapere* „a jefui”, cf. *rapīna* „jaf”). Pentru î din latina dunăreană, vezi *băt*, *nutreț*, *a răbda*. (CADE, Scriban, MDA, DEXI).

DĂRĂPĂNÁ² (Var. înv. *drăpăna*) „a(-și) smulge (părul etc.), a sfâșia” – Din bg. drăpam (imp.), **drăpna** (pf.) „a trage, a smuci”, cf. bg. *derá* „a jupui, a sfâșia” (DA; BER, I, 465), cf. bg. (pop.) *drăpam* „a pieptăna, a zgâria” (DEX; DLR; BER, I, 421).

DÚCĂ² – Din ngr. **dúkas**, it. **duca** „duce”. (P.B.)

DUŞMÁN – Nu am discutat suficient despre coincidențele formale și semantice cu v. gr. *δυσμένεια*, „hostilité etc.”, *δυσμενής* „malveillant, hostile”, *δύσμενις* „malveillant, haineux”, *δυσμενῶς* „avec hostilité, en ennemi” (Bailly, 552). Vezi pref. i.-e. **dus-* „übel, miß-”, cf. v. ind. *duṣ-*, av. *duš-*, pers. *duš-* „rău-” și rad. i.-e. **men-*, cf. v. ind. *mánas*, av. *manah*, gr. *μένος* „suflet” (Pokorny, IEW, 227, 737); cf. pers. *man* „I, me, heart, soul, everyone, a certain person”, *dušman* „enemy, foe”, *dušmanī* „enmity, hatred” (Steingass, P-ED, 526, 1316). Echivalentele lui *duşmănie* (ar. *duşmānil'e*): alb. *armiqësim*; srb. *neprijateljstvo, mržnja* etc.; bg. *враждá*, *омраза* etc., (înv.) *душманљк* dovedesc slabul impact al tc. *düşmanlık* asupra limbilor balcanice învecinate.

Atestat ca antroponim în 1469 (Constantinescu, DO), cunoscut și în Transilvania, greu raportabil la formele cumane sau pecenje cu inițiala surdă (*tüšman*), cuvântul românesc *dușman* pare să fie mult mai vechi decât contactul cu turcii otomani. Totuși, împotriva etimologiei multiple v. greacă și/sau sarmatică/ (iranică) etc. pledează finala *-an*, căreia ar trebui să-i corespundă secvența *-ann-* din latina dunăreană, cf. lat. *annus* „an”, lat. < v. germ. *Mannus* „strămoșul germanilor” (Tacitus), got. *manna* „om” etc. (P.B.)

***Cuvinte a căror etimologie din DEXI este preferabilă
(prin sondaj)***

Acatist, acciză, acetát, achingiu, áchiu, acólea, acórd, acordá, acrescámânt, alált, apucá (cf. Avram, NCE, 29–31), arătúră, asmuți, bărbier, băuná, borceág, brâncă, brecié, brut, bufléi, buh, buhái, buiéstru, búlgăr, bușteán, butnár, búză, cămáră, ceai, ceaún, chei, chimión, cicoáre², cintéză, cioácă², ciocán, ciocói¹, ciocolată, ciolpán, cobúr, cócă¹, cocór, coclí, coflesí, colárrez, colț, concédiu, condác², condúr, convertiplán, copác, cópcă², coropíșniță, cotolán, covârsí, crátiță, crâncen, criniéră, cúrsă, cûrte, custúră, cuțít, dátină, délniță, démon, derbedéu, deșánt, deșantă, developánt, dezvoltá, diadóh, dibáci, dihái, dilíu, disperá, docént, dodeí, dódie, dolofán, domolí, dorobánț (v. și DLR), drániță, drâng, dreptáte, dríscă, dublon¹, dumirí, fanaragiu, fărâmă, felah, fércheș, feștelí, filoxéră, fiord, fițe, flămând, fofârlíca, foí, fuiór, fulg, funigél, gaci (cf. Avram, NCE, 98–99), gătí, găván (cf. Avram, NCE, 101–103), gheáră, gândac, gogí, gologán, goví, grui¹, grui², gúșă, gutui, īndeléte, ītremá, leşiná, léte, leúrdă, oácar, pălărie, păstrá, pânză, prunc, rátă, rărúnchi, riníchi, seárbăd¹, seárbăd², scútec, strânút², stur, știuléte, tânjálă, tráistă, tun etc.

Cuvinte cu etimologii turcești, identice cu echivalentele lor cumane³

BÁŞCA – Din tc. **başka**, cf. cum. b a š q a. **BĂCÁN¹** – Din tc. **bakam**, cf. cum. b a q a m. **BĂRDÁC** – Din tc. **bardak**, cf. cum. b a r d a q. **BOI** – Din tc. **boy**, cf. cum. b o y. **BOIÁ** – Din tc. **boya**, cf. cum. b o y a. **BUT** – Din tc. **but**, cf. cum. b u t. **CALÚP** – Din tc. **kalıp**, cf. cum. q a l y p. **CASÁP** – Din tc. **kasap**, cf. cum. q a s a p. **CATÂR** – Din tc. **katır**, cf. cum. q a t y r. **CAZÁN** – Din tc. **kazan**, cf. cum. q a z a n. **CEANÁC** – Din tc. **çanak**, cf. cum. č a n a q. **CHIBRÍT** – Din tc. (cf. cum.) **kibrit**. **CHILÍM** – Din tc. (cf. cum.) **kilim**. **CHIÓR** – Din tc. (cf. cum.) **kör**. **COLÁN** – Din tc. **kolan**, cf. cum. q o l a n. **COLTÚC** – Din tc. **koltuk**, cf. cum. q o l t u q. **HARABÁ** – Din tc. (cf. cum.) **araba**. **MASCARÁ** – Din tc. **maskara**, cf. cum. m a s q a r a. **MURDÁR** – Din tc. **murdar**, cf. cum. m u r d a r

³ Altele decât cele deja incluse în prima listă.

„puturos, împușt”. **NUR** – Din tc. (cf. cum.) **nur** „lumină”. **SACÂZ** – Din tc. **sakız**, cf. cum. s a q y z. **TABÂN**² – Din tc. (cf. cum.) **taban**. **TAMÁN** – Din tc. (cf. cum.) **tamam**. **TAS** – Din tc. (cf. cum.) **tas**. **TĂTĂR** – Din tc. (cf. cum.) **tatar**. **TIPSÍE** – Din tc. (cf. cum.) **tepsi**. **TOS** – Din tc. (cf. cum.) **toz**. **ZARÁF** – Din tc. **sarraf**, cf. cum. s a r a f.

Greșeli de ortografie/ dactilografie în DEX
 (prin sondaj)

ABAGÍU – tc. **abacı** [tc. *c = dj*], nu *abağy*. **ACHINGÍU** – tc. **akinci**, nu *akincı*. **ACÓRD** – it. **acordo**, nu *acoordo*. **APOSTÓLIC** – fr. **apostolique**, fără cratimă *o-l*. **AZVÂRLÍ** – a[runca] și **zvârli**, nu *azvârli*. **BABYSCHILÍFT** – engl. **babyskilift**, nu *babyschilift* [engl. *ski lift* (Webster!)]. **BAGEÁ** – tc. **baca** [tc. *c = dj*], nu *bağa* [= r. *bagá*] (și în DEXI). **BÁSCÃ**³ (în DEXI) – Cf. alb. **bashkë**, cu *sh* și *ë* (Brâncuș, VA, 41). **BASEBALL** – engl. **baseball**, nu *basse-ball*. **BINIŞLÍU** – tc. **binişli**, nu *binişli*. **BRÂU** – Cf. alb. **brez**, nu *bres*. **BRIZBÍZ** – fr. **brise-bise**, nu *brise-brise*. **BULZ** – Cf. alb. **bulëz**, cu *ë*, nu cu *e*. **CANÁBIS** – fr., engl. **cannabis**, nu *cannabi*. **CAPUGÍU** – tc. **kapuci**, (lit.) *kapıcı*, nu *kapucu / kapici*. **CASETOTÉCÃ** – *cassettothèque*, cu *è*, nu cu *e*. **CĂCIÚLĂ** – Cf. alb. **kësulë**, cu *ë*, nu cu *'e*. **CĂTÚN** – Cf. alb. **katund**, nu *katun*. **CEACŞÍR** – tc. **çaksır**, nu *çaksir*. **CEAÚN** – ucr. **čavun**, nu *cavun*. **CEÁFÃ** – Cf. alb. **qafë**, nu *čafë*. **CER**¹ – lat. **cerrus**, nu *carrus*. **CHÉLBE** (și în DEXI) – Cf. alb. **qelb**, nu *k'el'p*. **CHILÓM** – tc. **külüñk**, fără (*gü*). **CHIRIGÍU** (în DEXI) – tc. **kiraci**, nu *kiraci*. **CHIULANGÍU** – Cf. tc. **külâhçı**, nu *külâhçı*. **CICHIRGÍU** – tc. **şekerci**, nu *şeker-ci*. **CIOCNÍ** – ucr. **čoknuti**, nu *koknuti*. **CIURÉC** – tc. **çörek**, nu *çörek*. **CONTRAREVOLUȚIONÁR** – ...rus. **kontrrevoluționer**, nu *kontrerevo...* **COŞCOGEÁ** (în DEXI) – tc. **koşkoca**, nu *koşkoca*. **COVÁLI** – ucr. **koval'**, l cu semn moale. **CRUȚÁ** – Cf. alb. **kursej**, nu *kurtseń*. **CURMÁ** – Cf. alb. *kurmej*, nu *kurmue*. **DAMBLÁ** (și în DEXI) – tc. **damla**, nu *dambla*. **DESĂRCINÁ** (în DEXI) – după fr. **décharger**, nu *déchanger*. **DESLUSÍ** (în DEXI) – bg. **dosluşam**, nu *dosluşa*. **DIMINEÁTÃ** (în DEXI) – Lat. **de + *manetia**, cu asterisc. **DOMIRÍ** – v. **dumiri**, nu *dumeri*. **DRIC** (și în DEXI) – magh. **dérék**, nu *dérék*. **DROÁIE** – Cf. alb. **droe, drojë**, nu *droje*. **DRÓPICÃ** – ngr. **idrópkas**, nu *idrópikus*. **DRÚJBĂ** – Din rus. ..., nu ms. **FANARAGÍU** – cf. tc. **fenarçi**, nu *fenarğı*. **FELEGEÁN** – tc. **filcan**, nu *filcān*. – **FELÉNDREŞ** – germ. **fländrisch**, nu *flandrisch*, (și în DEXI) pol. *felendyż*, nu *felendysh*. – **FLÚTURE** – cf. alb. *flutur(ë)*. **FRÍCÃ** (în DEXI) – gr. *φρίκη* [ngr. !?], cf. alb. *frikë*. **GÁURĂ** – lat. ***cavula**, nu **avula*. **GEAMÍE** – tc. **cami**, nu *cāmi*. **GEAR** – tc. **car**, nu *cār*. **GHIVÉCI** – tc. **giiveç**, nu *güveç*. **GRUMÁZ** – Cf. alb. **gurmaz**, **grumaz**, fără *gērmaz*, care nu e cunoscut (v. *gērmac*) și este oricum inutil. **GUDURÁ** – Etimologia veche din DEX: Cf alb.

gudulis, nu *guduṭis*. **HRÍSCĂ** – ucr. **hrečka**, nu *hrečka*. **LAI** – Cf. alb. **llajë**, nu *laja*. **MAL** – Cf. alb. **mal**, nu *mall*. **MĀRĀR** – Cf. alb. **maraj**, **mērajë**, nu *mēraj*. **PĀSTĀIE** – Cf. alb. **pishtajë**, **bishtajë**, nu *pistaë*. **SACĀZ** – Din tc. **sakız**, cu *i*, nu cu *â*. **SALCÂM** – Din tc. **salkım**, cu *i*, nu cu *â*. **SCHILÍFT** [v. supra: **baby~**]. **SCRUM** – Cf. alb. **shkrumbă**, nu *shkrumpă*; bg. *skrum* este inutil! **ŞPÁGĂ** – Etimologia veche din DEX: cf. rus. **špaga**, nu *spag*. **TEÁPĂ** – Etimologia veche din DEX: Cf. sl. **cě pati**, și **nu cě pati!** **TEÁPĂN** – Din sl. **cěpěnū**, nu *cepěnū* etc.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE NEUZUALE

- Alessio, STC = Giovanni Alessio, *Saggio di toponomastica calabrese*, Firenze, 1939.
- Battaglia, GDLI = Salvatore Battaglia, *Grande dizionario della lingua italiana*, vol I–XXI, Torino, UTET, [1961]–2002.
- Brâncuș, *Concordanțe* = Grigore Brâncuș, *Concordanțe lingvistice româno-albaneze*, Bibliotheca Thracologica XXX, București, M.E.N., Institutul Român de Tracologie, 1999.
- Çabej, InILA = Eqrem Çabej, *Introducere în istoria limbii albaneze*. Traducere din albaneză: Adriana Ionescu. *Prefață, note, bibliografie*: C. Poghiuc. Editura Universității din București, 1997.
- Çabej, SE, I = Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes*, I. *Hyje*. Tiranë, Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë, 1982 (t. II: *A–B*, 1976; t. III: *C–D*, 1987).
- Cortelazzo–Marcato, DIDE = Manlio Cortelazzo, Carla Marcato, *I dialetti italiani. Dizionario etimologico*, Torino, UTET, 1998.
- DEHF = J. Dubois, H. Mitterand, A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique et historique du français*, Larousse [1994].
- DEXI = Eugenia Dima (coordonator științific), *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, [Chișinău], Ed. Arc & Gunivas, 2007.
- Diculescu, OLR = Const. C. Diculescu, *Originile limbii române. Studii critice, rezultate nouă*, extras din „Analele Academiei Române”, T. XXIX, *Memoriile Secției Literare*, 1907.
- DIVR = D.M. Pippidi (cond.), *Dicționar de istorie veche a româniei (Paleolitic – sec. X)*, București, EȘE, 1976.
- Grönbech, KW = K. Grönbech, *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, København, Einar Munsgaard, 1942.
- Jordan, 1920 = Iorgu Jordan, *Diftongarea lui e și o accentuație în pozițiile ă, e*, Iași, „Viața românească” S.A., 1920.
- Kokona, *Fj.Sh.-Fr.* = Vedat Kokona, *Fjalor shqip – frengjisht*, Tiranë, 1977.
- Orel, AED = V.I. Orel, *Albanian Etymological Dictionary*, Brill, Leiden – Boston – Köln, 1998.
- Pușcariu, 1943 = Sextil Pușcariu, *Das rumänische Präfix des-* (extras din „Zeitschrift für romanische Philologie”, 63, 1943, 1–23).
- Sala, ACR = Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte românești*, București, UE, 2005; vol II, 2006.
- Topciu–Melonashi = Renata Topciu, Ana Melonashi, Luan Topciu, *Dicționar albanez-român/Fjalor shqip-rumanisht*, [Iași], Polirom, 2003.
- Turato–Durante, VEV = G.F. Turato, D. Durante, *Vocabolario etimologico veneto italiano*, Padova, La Galiverna, 1978.
- Vinereanu, DEIE = Mihai Vinereanu, *Dicționar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, București, Alcor Edimpex, 2008.

SUGGESTIONS AND ARGUMENTS FOR REVISING SOME ETYMOLOGIES
FROM *DEX/DLR/DEXI*

Abstract

The author presents in this article around 120 original etymologies, proposed in order to be included in the new issue of the Romanian Explanatory Dictionary (DEX), or in a new issue of the Academic Dictionary of the Romanian Language (DLR). It is mainly the abstract of the author's already published studies on Romanian etymologies, at the same time being added a large number of new etymologic solutions, shortly explained.

Cuvinte-cheie: etimologii; cuvinte latine (moștenite), cuvinte dacice/ autohtone, formații expressive; împrumuturi slave, maghiare, cumane; contaminare, etimologie populară; DLR, DEX.

Key words: etymologies; Latin (inherited) words, Dacian/ autochthonous words, expressive/ mimetic words; Slavic, Hungarian, Comanian loans; contamination, folk-etymology; DLR, DEX.

Șoseaua Iancului nr. 10, apart. 40.